

Grzegorz Delmanowicz

RECEPCJA DOKTRYNY SOBORU WATYKAŃSKIEGO II O ŚRODKACH SPOŁECZNEGO PRZEKAZU W POLSKIM USTAWODAWSTWIE SYNODALNYM DO 1983 ROKU

W historii relacji Kościoła do środków społecznego przekazu wyodrębnia się zwykle cztery zasadnicze okresy: okres moralizatorsko-obronny, okres otwarcia na media, okres pogłębionej refleksji teologicznej oraz okres posoborowy¹. Bardzo ważnym etapem w rozwoju katolickiej doktryny o mediach był okres pogłębionej refleksji teologicznej. Sobór Watykański II nie mógł nie ustosunkować się do tej rzeczywistości. Jego uczestnicy po raz pierwszy podjęli refleksję nad wszystkimi mediami elektronicznymi – filmem, radiem i telewizją². Dokumenty wypracowane przez ojców soborowych w znaczący sposób wpłynęły na kształtowanie porządku prawnego w poszczególnych Kościołach partykularnych w okresie posoborowym.

KS. MGR LIC. GRZEGORZ DELMANOWICZ – doktorant, Katedra Historii Źródeł Kościelnego Prawa Polskiego, Instytut Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: delmanowicz@poczta.onet.pl

¹ Por. J. Chrapka, *Stosunek Kościoła do środków społecznego przekazu (szkic historyczny)*, w: *Wybrane problemy kultury katolickiej i polityki kulturalnej Kościoła*, red. W. Leszczyński, t. V, Warszawa 1990, s. 61-92; A. Baczyński, *Mass media*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, Lublin 2006, s. 464-468.

² Por. A. Lepa, *Wprowadzenie do Dekretu o środkach społecznego przekazu*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst łacińsko-polski, nowe tłumaczenie*, wyd. II, Poznań 2008, s. 112-113.

Celem artykułu będzie przedstawienie uchwał Soboru Watykańskiego II dotyczących środków społecznego przekazu oraz ukazanie ich recepcji w polskim ustawodawstwie synodalnym do 1983 r.³

1. DOKTRYNA VATICANUM SECUNDUM O ŚRODKACH SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

Podstawowym dokumentem *Vaticanum Secundum*, który został w całości poświęcony problematyce mediów, jest dekret o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica*⁴. Poza przywołaną wypowiedzią ojców soborowych, kwestie dotyczące środków społecznego przekazu stały się przedmiotem dwóch konstytucji, trzech dekretów i dwóch deklaracji⁵.

³ Warto wyjaśnić, że recepcja polega na przyjęciu, akceptacji i wprowadzeniu w życie Kościołów partykularnych postanowień doktrynalnych i dyscyplinarnych, które pochodzą od najwyższych autorytetów Kościoła powszechnego, tj. Biskupa Rzymu i soboru powszechnego. Kanoniści odróżniają recepcję doktrynalną (materialną) od dyscyplinarnej (formalnej). Pierwsza polega na zrozumieniu i przyjęciu w duchu wiary prawd teologicznych, które w nauczaniu soboru lub papieży zostały przedstawione jako autentyczna wykładnia prawd objawionych i wynikających z nich norm postępowania. Natomiast druga wyraża się we wprowadzeniu do prawa Kościoła partykularnego pewnych zmian, które dotyczą struktury organizacyjnej Kościoła, sprawowania liturgii i innych norm postępowania wiernych, w celu dostosowania ich do wymogów prawa powszechnego. Por. J. K r u k o w s k i, *Recepcja Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. w aktach normatywnych Konferencji Episkopatu Polski*, w: *Semel Deo dedicatum non est ad usum humanos ulterius transferendum. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. dr. hab. Julianowi Kałowskiemu*, red. J. Wroceński, B. Szewczul, A. Orczykowski, Warszawa 2004, s. 51.

⁴ Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de instrumentis communicationis socialis „Inter mirifica”*, 4.12.1963, AAS 56 (1964), s. 145-157, tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o środkach społecznego przekazu „Inter mirifica”* [dalej cyt.: DSP], w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, s. 119-138.

⁵ Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio de Sacra Liturgia „Sacrosanctum Concilium”*, 4.12.1963, AAS 56 (1964), s. 97-138, tekst polski: *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, s. 49-107 [dalej cyt.: KL]; Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio Pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis „Gaudium et spes”*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 1025-1115, tekst polski: Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, s. 825-981 [dalej cyt.: KDK]; Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de pastoralis Episcoporum munere in Ecclesia „Christus Dominus”*, 28.10.1965, AAS 58 (1966), s. 673-696, tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*,

1.1. Dekret o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica*

Dekret o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica* został uchwalony 4 grudnia 1963 r. jako drugi dokument Soboru Watykańskiego II. Był on doktrynalną kontynuacją encykliki Piusa XI o filmie *Vigilanti cura*⁶ oraz encykliki Piusa XII o filmie, radiu i telewizji *Miranda prorsus*⁷. Ojcowie Soboru podzielili dokument na wstęp, dwa rozdziały i końcowe klauzule⁸.

We wstępie wyjaśniono termin *instrumenta communicationis socialis* oraz zwrócono uwagę na znaczenie mediów w życiu człowieka i posłan-

w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 363-407 [dalej cyt.: DB]; Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum ordinis”*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 991-1024, tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów „Presbyterorum ordinis”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 750-808 [dalej cyt.: DFK]; Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de activitate missionali Ecclesiae „Ad gentes”*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 947-990, tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła „Ad gentes”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 675-743 [dalej cyt.: DM]; Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Declaratio de educatione christiana „Gravissimum educationis”*, 28.10.1965, AAS 58 (1966), s. 728-739, tekst polski: Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim „Gravissimum educationis”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 489-509 [dalej cyt.: DWCH]; Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Declaratio de libertate religiosa „Dignitatis humanae”*, 7.12.1965, AAS 58 (1966), s. 929-946, tekst polski: *Deklaracja o wolności religijnej „Dignitatis humanae”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, s. 639-661 [dalej cyt.: DWR].

⁶ Zob. P i u s PP. XI, *Epistula encyclica de cinematographica spectaculis „Vigilanti cura”*, 29.06.1936, AAS 28 (1936), s. 249-263, tekst polski: P i u s XI, *Encyklika o filmie „Vigilanti cura”*, Warszawa 2002.

⁷ Zob. P i u s PP. XII, *Litterae encyclicae de re cinematographica, radio-phonica ac televisifica „Miranda prorsus”*, 08.09.1957, AAS 49 (1957), s. 765-805, tekst polski: P i u s XII, *Encyklika o kinematografii, radiu i telewizji „Miranda prorsus”*, w: *Kościół o środkach komunikowania myśli*, red. J. Góral, K. Klauza, Częstochowa 1997, s. 5-23. Problematyka encykliki Piusa XII o kinematografii, radiu i telewizji *Miranda prorsus* została omówiona w: Z. A d a m e k, „*Miranda prorsus*” – zapomniana encyklika Piusa XII – reaktywacja, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 23 (2004), s. 369-377.

⁸ Por. A. M. D e s k u r, *Dekret soborowy „De instruments communicationis socialis”*, „Ateneum Kapłańskie” 57/68 (1965), z. 4, s. 239-243; A. L e p a, *Od „Inter mirifica” do „Aetatis novae”*, w: *Prasa, radio, telewizja, film w nauczaniu Kościoła. Antologia tekstów źródłowych*, red. K. Klauza, Warszawa 1992, s. 3-4.

nictwie Kościoła. Ojcowie Soboru pouczyli, że przez środki społecznego przekazu należy rozumieć narzędzia, „które ze swej natury zdolne są bezpośrednio wpływać nie tylko na poszczególnych ludzi, lecz także na zbiorowości i na całą społeczność ludzką, a mianowicie: prasę, kino, radio, telewizję i inne tym podobne [osiągnięcia techniki]”⁹. Właściwe posługiwanie się tymi narzędziami powinno skutecznie pomagać całemu rodzajowi ludzkiemu oraz przyczyniać się do rozszerzania i umacniania królestwa Bożego¹⁰.

W rozdziale I podkreślono naturalne prawo Kościoła do posiadania i stosowania środków społecznego przekazu w przepowiadaniu słowa Bożego. Ojcowie Soboru pouczyli: „Kościół katolicki został ustanowiony przez Chrystusa Pana, aby nieść zbawienie wszystkim ludziom i z tego względu zobowiązany jest do głoszenia Ewangelii, dlatego uznaje, że do jego obowiązków należy głoszenie orędzia zbawienia, również za pomocą środków społecznego przekazu, i pouczanie ludzi o właściwym ich wykorzystywaniu”¹¹. Prawo do posiadania i wykorzystywania mediów powinno przysługiwać Kościołowi w takim samym zakresie, w jakim tego rodzaju narzędzia stają się dla niego niezbędne lub pożyteczne w wychowaniu chrześcijańskim i we wszelkich działaniach, które zmierzają do zbawienia dusz¹².

Autorzy dokumentu wskazali, że właściwe użytkowanie mediów wymaga się przestrzegania zasad porządku moralnego, uwzględnienia rodzaju przekazu oraz okoliczności, w jakich się on dokonuje¹³. Zwracając uwagę na naturalne prawo człowieka do otrzymywania i upowszechniania informacji, ojcowie Soboru wyjaśnili, że jego realizacja powinna charakteryzować się troską o to, aby przekazywane wiadomości były prawdziwe, integralne, godziwe i stosowne¹⁴.

W dokumencie podkreślono także odpowiedzialność w kształtowaniu właściwej opinii publicznej oraz zdefiniowano obowiązki spoczywające na odbiorcach i nadawcach¹⁵. Czytelnicy, widzowie i słuchacze zostali zobowiązani do popierania treści, które wyróżniają się z moralnego, naukowego lub artystycznego punktu widzenia, do unikania przekazów,

⁹ Por. DSP 1.

¹⁰ Por. tamże, nr 2.

¹¹ Tamże, nr 3.

¹² Por. tamże.

¹³ Por. tamże, nr 4 i 7.

¹⁴ Por. tamże, nr 5.

¹⁵ Por. tamże, nr 8.

które mogą być powodem duchowego uszczerbku, narażać na niebezpieczeństwo lub przeszkadzać w szerzeniu dobra, do zapoznawania się z opiniami, które przygotowuje kompetentny autorytet, oraz do właściwego kształtowania sumienia chrześcijańskiego¹⁶. Młodszy odbiorcy mają wyróżniać się umiarkowaniem i dyscypliną, głębiej rozumieć to, co oglądają, słyszą lub czytają, dyskutować na temat mediów z wychowawcami i specjalistami oraz uczyć się właściwej oceny określonych przekazów. Rodzice powinni chronić wychowanków przed treściami, które są wrogię wierze lub obyczajom chrześcijańskim¹⁷.

Ojcowie Soboru podkreślili, że na „dziennikarzach, pisarzach aktorach, reżyserach, scenarzystach, wydawcach, dystrybutorach, producentach, handlowcach, krytykach i tych wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób uczestniczą w wytwarzaniu i rozpowszechnianiu programów”¹⁸, spoczywa szczególna odpowiedzialność moralna. Są oni zobowiązani do takiego kierowania sprawami ekonomicznymi, politycznymi czy artystycznymi, aby media nie były przeciwne dobru wspólnemu. Ponadto, powinni, przynależąc do stowarzyszeń związanych z wykonywanym zawodem dostarczać odbiorcom godziwej rozrywki oraz pociągać ich umysł ku wyższym wartościom¹⁹.

W rozdziale II autorzy dokumentu zobowiązali wiernych chrześcijan do wykorzystywania mediów w apostołacie. „Wszystkie dzieci Kościoła – czytamy w dekrecie – mają jednomyślnie i zgodnie zabiegać o to, aby środki społecznego przekazu były bezzwłocznie używane z największą rozważą i skutecznością w rozlicznych zadaniach apostołskich, stosownie do wymogów czasu i okoliczności”²⁰. Wierni świeccy, którzy mają udział w wykorzystywaniu środków społecznego przekazu, powinni wykonywać swoje zadania w sposób biegły oraz wpierać pasterską misję Kościoła²¹. Pasterze Kościoła zobowiązani są do popierania dobrej prasy, zachęcania wiernych do czytania i rozpowszechniania prasy katolickiej, wspierania i zabezpieczania produkcji filmów religijnych, promowania dobrych audycji radiowych i wartościowych programów telewizyjnych oraz do tworzenia katolickich stacji nadawczych²².

¹⁶ Por. tamże, nr 9.

¹⁷ Por. tamże, nr 10.

¹⁸ Tamże, nr 11.

¹⁹ Por. tamże.

²⁰ Tamże, nr 13.

²¹ Por. tamże, nr 13.

²² Por. tamże, nr 14.

Właściwe wykorzystywanie środków społecznego przekazu powinno łączyć się z odpowiednią formacją prezbiterów, osób życia konsekrowanego i wiernych świeckich. Ojcowie Soboru wskazali, aby zwiększyć liczbę szkół, wydziałów i instytucji, które zajmują się formacją chrześcijańską²³, oraz prowadzić zajęcia z edukacji medialnej w szkołach katolickich, seminariach oraz w zespołach apostołstwa świeckich²⁴. Postanowili również, aby we wszystkich diecezjach świata został wyznaczony dzień, który będzie poświęcony problematyce mediów, modlitwie w intencji ich pracowników oraz zbieraniu ofiar przeznaczonych na utrzymanie katolickich narzędzi przekazu²⁵.

Ponadto, autorzy dokumentu zachęcili do tworzenia krajowych urzędów do spraw prasy, kinematografii, radiofonii i telewizji, które będą działały w ramach poszczególnych konferencji biskupów. Powinny one pobudzać wiernych do właściwego korzystania ze środków społecznego przekazu, koordynować działania katolików na płaszczyźnie mediów²⁶ oraz podejmować współpracę z organizacjami międzynarodowymi²⁷.

W części zatytułowanej „Klauzule” ojcowie soborowi zachęcili do przygotowania specjalnej instrukcji duszpasterskiej na temat środków społecznego przekazu oraz do tego, aby „wszyscy ludzie dobrej woli”, a w szczególności ci, którzy odpowiadają za rozwój mediów, posługiwali się tymi narzędziami dla wspólnego dobra²⁸.

Biskup Adam Lepa w komentarzu do dekretu o środkach społecznego przekazu²⁹ zauważył, że ojcowie Soboru trzy razy podkreślili pełne prawo Kościoła do posiadania i posługiwania się środkami społecznego przekazu w przepowiadaniu Ewangelii oraz pouczeniu o właściwym wykorzystywaniu tych narzędzi³⁰, dwa razy – prawo do informacji i wolności w jej przekazywaniu³¹, siedem razy – prymat zasad moralnych w ocenie środków społecznego przekazu³², oraz dwa razy – obowiązek

²³ Por. tamże, nr 15.

²⁴ Por. tamże, nr 16.

²⁵ Por. tamże, nr 18.

²⁶ Por. tamże, nr 21.

²⁷ Por. tamże, nr 22.

²⁸ Por. tamże, nr 23, 24.

²⁹ L e p a, *Wprowadzenie do Dekretu*, s. 114-115.

³⁰ Por. DSP 2, 3, 13, 17, 24.

³¹ Por. tamże, nr 5, 12.

³² Por. tamże, nr 4, 5, 6, 7, 9, 11, 15.

kształtowania, umacniania i popierania prawidłowej opinii publicznej³³. Autorzy dokumentu pięć razy zwrócili uwagę na obowiązek tworzenia i rozwijania prasy katolickiej³⁴, siedem razy – na potrzebę formowania prawidłowego odbioru mediów³⁵, siedem razy – na ochronę wiernych przed negatywnym wpływem środków społecznego przekazu³⁶, sześć razy – na potrzebę większego zaangażowania duszpasterzy i laikatu w zakładanie i wspieranie mediów katolickich³⁷, oraz sześć razy – na odpowiedzialność pasterzy Kościoła za rozwój środków społecznego przekazu i ich prawidłowy odbiór³⁸.

1.2. Pozostałe dokumenty soborowe

Do pozostałych dokumentów soborowych, w których została poruszona problematyka mediów, należy zaliczyć: konstytucję o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*, dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes*, deklarację o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* oraz deklarację o wolności religijnej *Dignitatis humanae*.

W konstytucji o liturgii świętej ojcowie Soboru pouczyli, że przekazywanie czynności liturgicznych, zwłaszcza mszy św. za pomocą radia i telewizji powinno odbywać się w sposób taktowny i godny, pod kierunkiem odpowiedzialnej i kompetentnej osoby, która została wyznaczona do tego zadania przez biskupów³⁹.

W konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym dwukrotnie zwrócono uwagę na kwestie dotyczące środków społecznego przekazu. W wykładzie wstępnym: „Sytuacja człowieka w świecie współczesnym” podkreślono, że „środki społecznego przekazu przyczyniają się do poznawania wydarzeń i do bardzo szybkiego i szerokiego rozpowszechniania poglądów i postaw, wzbudzając wiele reakcji łańcuch-

³³ Por. tamże, nr 8, 14.

³⁴ Por. tamże, nr 11, 14, 17, 18, 21.

³⁵ Por. tamże, nr 3, 4, 5, 10, 15, 16, 17.

³⁶ Por. tamże, nr 2, 7, 9, 10, 11, 12, 13.

³⁷ Por. tamże, nr 13, 14, 15, 17, 18, 20.

³⁸ Por. tamże, nr 2, 3, 13, 18, 20, 21.

³⁹ Por. KL 20.

wych”⁴⁰. W rozdziale II: „Należyty sposób podnoszenia poziomu kultury”, ojcowie Soboru stwierdzili, że postęp w udoskonalaniu i właściwym użytkowaniu środków, za pomocą których ludzie porozumiewają się, otwiera nowe drogi rozwoju kultury i jej dalszego rozpowszechniania⁴¹.

Według dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele prasa i różnorodne środki społecznego przekazu powinny być wykorzystywane do głoszenia Chrystusowej Ewangelii. Ojcowie Soboru zobowiązali biskupów do troski o to, aby wymienione narzędzia miały zastosowanie w rozpowszechnianiu nauki chrześcijańskiej⁴².

W dekrecie o formacji kapłańskiej podkreślono, że media powinny również służyć budzeniu powołań kapłańskich. Autorzy dokumentu polecili, aby poprzez gruntowniejsze nauczanie wiernych za pomocą kazań i katechezy, bądź różnych środków społecznego przekazu, wyjaśniać potrzebę i doniosłość powołania kapłańskiego⁴³.

W dekrecie o misyjnej działalności Kościoła problematyka środków społecznego przekazu została poruszona trzykrotnie. W rozdziale III: „Kościoły partykularne”, wyjaśniono, że dzieło zakładania Kościoła w określonej społeczności osiąga swój kres wtedy, gdy lud Boży nabiera dojrzałości we wszystkich dziedzinach życia chrześcijańskiego. Jedną z nich jest odpowiednie i roztropne posługiwanie się środkami społecznego przekazu⁴⁴. W rozdziale V: „Organizacja działalności misyjnej”, czytamy, że konferencje biskupów powinny wspólnymi siłami tworzyć na terenach misyjnych dzieła służące dobru ogółu, czyli: seminaria, szkoły wyższe i techniczne, ośrodki duszpasterskie, katechetyczne i liturgiczne oraz środki społecznego przekazu. Dzięki temu będzie można uniknąć mnożenia zbędnych przedsięwzięć oraz ponoszenia niepotrzebnych kosztów⁴⁵. W rozdziale VI: „Współpraca”, autorzy dokumentu stwierdzili, że nowoczesne media powinny przekazywać informacje dotyczące misyjnej działalności Kościoła. Dzięki temu wierni chrześcijanie uświadomią sobie obecny stan dzieła ewangelizacji

⁴⁰ KDK 6.

⁴¹ Por. tamże, nr 54.

⁴² DB 13.

⁴³ Por. DFK 2.

⁴⁴ Por. DM 19.

⁴⁵ Por. tamże, nr 31.

w świecie oraz będą mogli otworzyć swoje serca na potrzeby innych ludzi⁴⁶.

W deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim zauważono, że nowe środki społecznego przekazu umożliwiają ludziom łatwiejszy dostęp do dziedzictwa duchowego i kulturowego oraz umożliwiają podejmowanie ściślejszej współpracy⁴⁷.

W deklaracji o wolności religijnej. Ojcowie Soboru wyjaśnili, że prawo do posiadania i posługiwania się środkami społecznego przekazu nie jest zarezerwowane tylko dla Kościoła katolickiego, lecz przysługuje wszystkim związkom wyznaniowym. Każdy związek wyznaniowy – czytamy w dokumencie – jest uprawniony do publicznego nauczania i wyznawania swojej wiary oraz do świadczenia o niej za pomocą słowa lub na piśmie⁴⁸.

W przywołanych konstytucjach, dekretach i deklaracjach określono zasady przeprowadzania transmisji radiowo-telewizyjnych oraz zwrócono uwagę na znaczącą rolę mediów w przekazywaniu informacji o charakterze religijnym, w ukazywaniu specyfiki i natury powołania kapłańskiego, w pobudzaniu do troski o powołania kapłańskie, w przekazywaniu nauki chrześcijańskiej oraz w przybliżaniu i ożywianiu misyjnej działalności Kościoła.

2. SOBOROWA DOKTRYNA

O ŚRODKACH SPOŁECZNEGO PRZEKAZU

W POLSKIM USTAWODAWSTWIE SYNODALNYM DO 1983 ROKU

Doktryna Soboru Watykańskiego II o środkach społecznego przekazu znalazła szeroki oddźwięk w polskim ustawodawstwie synodalnym⁴⁹.

⁴⁶ Por. tamże, nr 36.

⁴⁷ Por. DWCH, wstęp.

⁴⁸ Por. DWR 4.

⁴⁹ W rozwoju polskiego ustawodawstwa synodalnego po Soborze Watykańskim II wyróżnia się dwa zasadnicze etapy. Pierwszy odnosi się do synodów przeprowadzonych do 1983 r. Drugi dotyczy synodów, które odbyły się po 1983 r. Wprowadzony podział uzasadniany datą promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. oraz datą zakończenia obrad I Synodu Prowincji Krakowskiej, czyli dniem 22 czerwca 1983 r. Por. E. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda. Zjawisko synodalności w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Szczecin 2007, s. 24-65.

Do 1983 r. przeprowadzono w Polsce jeden synod prowincjonalny oraz siedem synodów diecezjalnych⁵⁰.

2.1. I Synod Prowincji Krakowskiej

I Synod Prowincji Krakowskiej, który odbył się w latach 1975-1983⁵¹, traktuje o środkach społecznego przekazu w części I: „Rzeczywistość metropolii krakowskiej”⁵², oraz w części II: „Wskazania i postanowienia”⁵³.

Ustawodawca zwrócił uwagę na pełne prawo do swobodnego wykonywania środków społecznego przekazu w przepowiadaniu Ewangelii oraz pouczaniu wiernych o konieczności właściwego posługiwania się tymi narzędziami. Przysługuje mu ono na mocy uprawnień zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ⁵⁴. Następnie powtórzył nr 2 dekretu *Inter mirifica* wskazując, że środki społecznego przekazu są darem Bożym i należy z nich korzystać dla ubogacenia osoby ludzkiej oraz szerzenia i umacniania królestwa Bożego⁵⁵.

I Synod Prowincji Krakowskiej podkreślił w statutach naturalne prawo do informacji i wolności w jej przekazywaniu. Zaaapelował, aby władze państwowe szanowały prawa obywatelskie ludzi wierzących oraz gwarantowały swobodny przepływ informacji o Kościele⁵⁶. Władze państwowe powinny przywrócić prawa wydawnicze ośrodkom kościel-

⁵⁰ W. G ó r a l s k i, *Do czego Synod obliguje Kościół w Polsce? Aspekt prawny*, w: *Ecclesia semper reformanda. W nurcie synodów polskich – wczoraj i dziś*, red. W. Góralski, H. Seweryniak, Warszawa 2004, s. 62-63.

⁵¹ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 37-39.

⁵² Zob. I Synod Prowincji Krakowskiej, st. 21, 29.

⁵³ Zob. tamże, st. 102, 118, 159, 217, 259, 271, 274, 278-286.

⁵⁴ Ustawodawca powołał się na art. 3 i 18 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ. W art. 3 czytamy: „Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swojej osoby”. W art. 18 postanowiono: „Każdy człowiek ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii; prawo to obejmuje swobodę zmiany religii lub wiary oraz wolność głoszenia swej religii lub wiary bądź indywidualnie, bądź wspólnie z innymi ludźmi, publicznie lub prywatnie, poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i praktyk religijnych” (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, 10.12.1948 r., w: *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, red. M. Sitarz, M. Grochowina [i in.], Lublin 2012, s. 590-596). Por. I Synod Prowincji Krakowskiej, st. 159.

⁵⁵ Por. I Synod Prowincji Krakowskiej, st. 278.

⁵⁶ Por. tamże, st. 279.

nym, które zostały ich pozbawione, oraz w pozytywny sposób odpowiadać na wnioski o zwiększenie nakładów czasopism katolickich⁵⁷. Ustawodawca zobowiązał pasterzy Kościoła do troski o rozwój i prawidłowy odbiór mediów. Pouczył, że Konferencja Episkopatu Polski, mając na uwadze ogólnokrajowy zasięg środków społecznego przekazu, powinna, w szerszym niż dotąd zakresie, pomagać wierzącym we właściwym obchodzeniu się z mediami. Pomoc ta jest szczególnie potrzebna zarówno katolickim środowiskom, jak i poszczególnym odbiorcom⁵⁸.

Ustawodawca wezwał wiernych do formowania prawidłowego odbioru środków społecznego przekazu oraz zachęcił do tego, aby chronić młode pokolenie przed negatywnym wpływem mediów. Stwierdził, że przełożeni i profesorowie seminariów powinni wyrabiać w alumnach zamiłowanie do korzystania z czasopism naukowo-duszpasterskich⁵⁹. Rodzice, wychowawcy i duszpasterze powinni zwracać uwagę na ogromny wpływ środków społecznego przekazu na młode pokolenie oraz chronić odbiorców przed tym, co złe. W dzieciach i młodzieży należy ukształtować dojrzały krytycyzm, oparty na wierze, zaufaniu do Kościoła oraz na zasadach moralności chrześcijańskiej⁶⁰. Ustawodawca zachęcił duszpasterzy i laików do angażowania się w promocję mediów katolickich. Wskazał, że czasopisma katolickie powinny pogłębiać kulturę religijną na terenie całej metropolii⁶¹. Duszpasterze mają propagować filmy, nagrania religijne oraz szerzyć czytelnictwo książek⁶². W ramach duszpasterskiej troski o chorych powinni zachęcać do korzystania z radiowej transmisji mszy św. niedzielnej, udostępniać chorym nagrania religijne oraz dostarczać wartościowe pozycje książkowe⁶³. Szczególną troską należy otoczyć osoby, które mają wpływ na treść i formę środków społecznego przekazu⁶⁴. W celu dobrego wykorzysty-

⁵⁷ Por. tamże, st. 280.

⁵⁸ Por. tamże, st. 282.

⁵⁹ Por. tamże, st. 102.

⁶⁰ Por. tamże, st. 281.

⁶¹ Wśród czasopism pogłębiających kulturę religijną ustawodawca wymienił: „Tygodnik Powszechny”, „Znak”, „Analecta Cracoviensia”, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, „Nasza Przeszłość”, „Gość Niedzielny”, „Mały Gość Niedzielny”, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, „Apostolstwo Chorych”, „Niedziela”, „Częstochowskie Studia Teologiczne” oraz „Głos Karmelu”. Por. tamże, st. 21.

⁶² Por. tamże, st. 283.

⁶³ Por. tamże, st. 274.

⁶⁴ Por. tamże, st. 259.

wania skromnych możliwości wydawniczych, duchowni powinni podejmować skuteczną współpracę ze świeckimi⁶⁵. Raz w roku należy organizować spotkania dla redaktorów urzędowych pism diecezjalnych, które pomogą wspólnie przygotować wartościowe opracowania oraz ustalić program pracy na następny rok. Za każdym razem spotkanie powinno odbywać się w innej diecezji metropolii⁶⁶.

2.2. Synody diecezjalne

Dokumenty Soboru Watykańskiego II stanowiły inspirację do zwołania i przeprowadzenia Synodu Diecezji Włocławskiej⁶⁷, Synodu Archidiecezji Poznańskiej⁶⁸, II Synodu Diecezji Gdańskiej⁶⁹, III Synodu Archidiecezji Warszawskiej⁷⁰, I Synodu Diecezji Katowickiej⁷¹, Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Krakowskiej⁷² oraz II Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej⁷³.

Pierwszym synodem diecezjalnym, który odbył się po Soborze Watykańskim II, był Synod Diecezji Włocławskiej. Przeprowadzono go w 1967 r.⁷⁴ Synod Diecezji Włocławskiej zwrócił uwagę na problematykę środków społecznego przekazu w rozdziale I: „Lud Boży”⁷⁵, oraz w rozdziale IV: „Nauczanie kościelne”⁷⁶.

⁶⁵ Por. tamże, st. 285.

⁶⁶ Por. tamże, st. 286.

⁶⁷ Zob. Statuty Synodu Diecezjalnego odbytego we Włocławku w dniach 6-9 listopada 1967 r., „Kronika Diecezji Włocławskiej” 51 (1968), nr 4-6, s. 75-143 [dalej cyt.: SDWł].

⁶⁸ Zob. Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego, Poznań 1972 [dalej cyt.: SAP].

⁶⁹ Zob. Statuty II Synodu Gdańskiego, Gdańsk-Oliwa 1976 [dalej cyt.: 2SDG].

⁷⁰ Zob. III Synod Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 1975 [dalej cyt.: 3SAW].

⁷¹ Zob. *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim*. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej, wyd. II, Katowice 2012 [dalej cyt.: 1SDK].

⁷² Zob. Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979, t. I: *Przebieg prac synodalnych. Dokumenty synodu*, t. II: *Dokumentacja*, Kraków 1985 [dalej cyt.: DSAK].

⁷³ Zob. II Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej, Gniezno 1981 [dalej cyt.: 2SAG].

⁷⁴ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 25-26.

⁷⁵ Zob. SDWł, st. 119 § 2.

⁷⁶ Zob. tamże, st. 249.

W statutach ustawodawca zachęcił wiernych świeckich do formowania właściwego odbioru mediów. Wskazał, że zgodnie z nr. 10 soborowego dekretu *Inter mirifica*, rodzice powinni uczyć dzieci właściwego korzystania z radia, telewizji, kina i teatru⁷⁷. Ustawodawca wezwał duchownych do angażowania się w upowszechnianie katolickich mediów. Powinni oni zaopatrywać dzieci i młodzież w książki i czasopisma religijne⁷⁸.

Synod Archidiecezji Poznańskiej, przeprowadzony w 1968 r.⁷⁹, uregulował kwestie dotyczące mediów w dziale I: „Duszpasterzowanie Ludu Bożego”⁸⁰, w dziale II: „Przekazywanie prawdy Bożej”⁸¹, w dziale III: „Pośrednictwo łaski”⁸², w dziale V: „Zagadnienia duszpasterskie”⁸³, w dziale VI: „Instytucjonalne ramy duszpasterstwa”⁸⁴, oraz w aneksach, które zostały dołączone do statutow⁸⁵.

Ustawodawca podkreślił konieczność rozwijania prasy katolickiej oraz zachęcił wiernych chrześcijan do kształtowania i rozpowszechniania właściwej opinii publicznej. Duchowni i wierni świeccy mają gorliwie popierać prasę katolicką, która odgrywa znaczącą rolę w urabianiu zdrowej opinii społecznej⁸⁶. W pracy duszpasterskiej i katechetycznej należy roztropnie korzystać z dostępnych środków audiowizualnych⁸⁷. Duszpasterze powinni udostępniać młodzieży różne czasopisma religijne⁸⁸. Kapelani szpitalni mają zachęcać chorych do słuchania audycji Rozgłośni Watykańskiej oraz udostępniać im nagrania magnetofonowe z uroczystości kościelnych i wartościową lekturę religijną⁸⁹. Podczas uroczystości odpustowych w sanktuariach należy zad-

⁷⁷ Por. tamże, st. 119 § 2.

⁷⁸ Por. tamże, st. 249.

⁷⁹ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 26-28.

⁸⁰ Zob. SAP, st. 40, 172, 198, 317.

⁸¹ Zob. tamże, st. 398, 436, 479-489.

⁸² Zob. tamże, st. 552.

⁸³ Zob. tamże, st. 847.

⁸⁴ Zob. tamże, st. 1070, 1073, 1127.

⁸⁵ Zob. Wskazania duszpasterskie dla uroczystości odpustowych w sanktuariach maryjnych (aneks nr 13), art. 6e, 6f, 6g, w: SAP, s. 396-400; Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitalnej Poznańskiej (aneks nr 37), nr 3, w: SAP, s. 485.

⁸⁶ Por. tamże, st. 484, 485.

⁸⁷ Por. tamże, st. 488.

⁸⁸ Por. tamże, st. 172.

⁸⁹ Por. tamże, st. 317.

bać o właściwy kolportaż prasy katolickiej⁹⁰. Duchowni zainteresowani wykorzystywaniem środków społecznego przekazu w duszpasterstwie i ich świeccy współpracownicy mają brać udział w specjalnie organizowanych spotkaniach i konferencjach, które ułatwią nawiązanie kontaktu z ludźmi kultury i sztuki oraz pomogą w gromadzeniu wartościowych materiałów audiowizualnych⁹¹.

W statutach synodalnych podkreślono też konieczność formowania prawidłowego odbioru środków społecznego przekazu. W ramach kształcenia seminaryjnego alumni mają być przygotowani do właściwego korzystania ze środków społecznego przekazu⁹². Stosownie do rozwoju uczniów, zagadnienia dotyczące środków społecznego przekazu mają być poruszane w ramach katechezy⁹³. Katecheci powinni wspierać rodziców w wychowaniu dzieci i młodzieży do roztropnego użytkowania mediów⁹⁴. W prowadzeniu działalności wychowawczej ważną rolę powinny zajmować takie pomoce audiowizualne, jak film, przeźrocza i magnetofon⁹⁵. Duszpasterze mają wyszukać chętnych, którzy na podstawie chrześcijańskich systemów wartości zajmą się opracowaniem recenzji wartościowych programów radiowych i telewizyjnych, zorganizują spotkania dyskusyjne dla młodzieży oraz będą prowadzili rozmowy na temat wychowawczej roli filmu⁹⁶.

Synod Archidiecezji Poznańskiej zwrócił również uwagę na zasady fotografowania podczas sprawowania czynności liturgicznych. Pouczył, aby duszpasterze wyjaśniali wiernym przepisy kościelne, które regulują kwestie dotyczące fotografowania świętych obrzędów. Udzielenie pozwolenia na fotografowanie podczas czynności liturgicznych należy do kompetencji rządcy kościoła. Fotografowie, mając na uwadze świętość miejsca oraz sakralny charakter obrzędów liturgicznych, powinni wykonywać swoje zadania w sposób dyskretny oraz zachować należyty umiar podczas robienia zdjęć⁹⁷.

⁹⁰ Por. Wskazania duszpasterskie dla uroczystości odpustowych w sanktuariach maryjnych (aneks nr 13), nr 6 f, 6g, w: SAP, s. 396-400.

⁹¹ Por. SAP, st. 489.

⁹² Por. tamże, st. 481.

⁹³ Por. tamże, st. 389.

⁹⁴ Por. tamże, st. 436.

⁹⁵ Por. tamże, st. 198.

⁹⁶ Por. tamże, st. 847.

⁹⁷ Por. tamże, st. 552.

II Synod Diecezji Gdańskiej, który odbył się w 1973 r.⁹⁸, poruszył problematykę środków społecznego przekazu w schemacie IV: „Posługa słowa Bożego”⁹⁹, w schemacie V: „Wychowanie chrześcijańskie”¹⁰⁰, w schemacie VII: „Rodzaje duszpasterstwa parafialnego”¹⁰¹, w schemacie VIII: „Struktury duszpasterskie”¹⁰², oraz w aneksach do statutów¹⁰³.

Ustawodawca zobowiązał duszpasterzy do popierania i rozpowszechniania prasy katolickiej. Zwrócił również uwagę na konieczność chronienia wiernych przed negatywnym oddziaływaniem mediów. Duchowni powinni przestrzegać wiernych przed nabywaniem czasopism, które są wrogię Bogu, wierze i Kościołowi¹⁰⁴. Bez uzyskania pisemnego zezwolenia ordynariusza duchowni nie powinni udzielać wywiadów i umieszczać publikacji w czasopismach i dziennikach, które nie posiadają aprobaty władz kościelnych¹⁰⁵.

Według statutów synodalnych, duszpasterze i wierni świeccy powinni bardziej angażować się we wspieranie katolickich mediów. W ramach informacji parafialnej duszpasterze powinni korzystać z gablotek, plakatów, filmów, nagrań oraz z różnych publikacji¹⁰⁶. Środki społecznego przekazu powinny mieć szczególne zastosowanie w katechizacji dzieci przedszkolnych¹⁰⁷. Duchowni i świeccy katecheci powinni posługiwać się współczesnymi, audiowizualnymi pomocami naukowymi dla lepszego przedstawiania nauczanych treści¹⁰⁸. Środki społecznego

⁹⁸ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 28-29.

⁹⁹ Zob. 2SDG, st. 123-128.

¹⁰⁰ Zob. tamże, st. 134, 147, 170.

¹⁰¹ Zob. tamże, st. 466, 517, 518, 543.

¹⁰² Zob. tamże, st. 616, 617, 629.

¹⁰³ Zob. Rozporządzenie w sprawie dekanalnych dni kapłańskich (aneks nr 1), § 9, w: 2SDG, s. 144-146; Rozporządzenie o prawach i obowiązkach dziekanów (aneks nr 7), § 31, w: 2SDG, s. 162-169; Zarządzenie w sprawie włamań i profanacji miejsc świętych (nr 30), § 14 f, § 18, w: 2SDG, s. 234-235; Normy postępowania w sprawach sztuki kościelnej i funkcja duszpasterska sztuki kościelnej (aneks nr 31), § 42, § 46, w: 2SDG, s. 235-243; Zasady dotyczące filmowania i nagrywania fonii w obiektach sakralnych lub w obrębie terenów podległych władzy kościelnej (aneks nr 32), w: 2SDG, s. 243-245; Rozporządzenie w sprawie miesięcznika diecezjalnego (aneks nr 33), w: 2SDG, s. 245.

¹⁰⁴ Por. 2SDG, st. 126.

¹⁰⁵ Por. tamże, st. 128.

¹⁰⁶ Por. tamże, st. 125.

¹⁰⁷ Por. tamże, st. 147.

¹⁰⁸ Por. tamże, st. 170.

przekazu powinny być wykorzystywane do pogłębiania problematyki misyjnej Kościoła. Duszpasterze mają posługiwać się nimi w omawianiu z dziećmi i młodzieżą kwestii dotyczących posługi na misjach¹⁰⁹. Media powinny mieć również zastosowanie w duszpasterstwie chorych, głuchoniemych, wczasowiczów, turystów¹¹⁰.

Ustawodawca wyakcentował obowiązek formowania prawidłowego odbioru środków społecznego przekazu. Pouczył, że duchowni powinni prenumerować, czytać i posiadać w prywatnej bibliotece lekturę potrzebną do własnego uświęcenia oraz konieczną do pracy kaznodziejskiej, katechetycznej, wychowawczej i informacyjnej¹¹¹. W Kurii Biskupiej należy utworzyć czytelnię czasopism naukowych, krajowych i zagranicznych¹¹². Podobne czytelnie powinny znajdować się w ramach dekanatów. Do obowiązków dziekanów należy troska o to, aby były one wyposażone w takie książki i czasopisma, do których prezbiterzy nie mają dostępu¹¹³. Szczególną rolę w kształtowaniu prawidłowego odbioru środków społecznego przekazu powinni odgrywać rodzice. Ustawodawca zobowiązał ich do tego, aby uczyli dzieci właściwego korzystania z audiowizualnych środków społecznego przekazu¹¹⁴.

III Synod Archidiecezji Warszawskiej, który odbył się w latach 1973-1974¹¹⁵, zajął się problematyką środków społecznego przekazu w części I: „Droga odnowy soborowej”¹¹⁶, w części II: „Wspólnota Ludu Bożego w diecezji i parafii”¹¹⁷, w części III: „Przekazywanie Prawdy Bożej”¹¹⁸, w części IV: „Życie liturgiczne”¹¹⁹, oraz w części VII: „Posłannictwo katolików świeckich”¹²⁰.

¹⁰⁹ Por. tamże, st. 543.

¹¹⁰ Por. tamże, st. 466, 487, 518, 543.

¹¹¹ Por. tamże, st. 127.

¹¹² Por. tamże, st. 617.

¹¹³ Por. tamże, st. 629.

¹¹⁴ Por. tamże, st. 134.

¹¹⁵ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 29-30.

¹¹⁶ Zob. Część I. Droga odnowy soborowej, st. 5, w: 3SAW, s. 12-13.

¹¹⁷ Zob. Część II. Wspólnota Ludu Bożego w diecezji i parafii, st. 11, 51, 58, w: 3SAW, s. 15, 52-53, 57.

¹¹⁸ Zob. Część III. Przekazywanie Prawdy Bożej, st. 5, 35-37, 39-40, w: 3SAW, s. 71, 90-93.

¹¹⁹ Zob. Część IV. Życie liturgiczne, st. 26, w: 3SAW, s. 112.

¹²⁰ Zob. Część VII. Posłannictwo katolików świeckich, st. 19, 30-33, 35, w: 3SAW, s. 193-194, 200-201, 202.

Ustawodawca w statutach zwrócił uwagę na naturalne prawo do posługiwania się wszelkiego rodzaju środkami społecznego przekazu dla podawania nauki Bożej i kształtowania postaw chrześcijańskich¹²¹. Przywołał nr 13 soborowego dekretu *Inter mirifica* oraz przypomniał, że wierni chrześcijanie powinni angażować się w prowadzenie działalności apostolskiej za pomocą środków społecznego przekazu¹²². Korzystanie z dostępnych środków społecznego przekazu, a zwłaszcza z publikacji katolickich powinno prowadzić katolików do pogłębiania wiedzy religijnej. Wierni chrześcijanie mają wybierać w mediach to, co dobre i budujące oraz odrzucać treści, które naruszają zasady wiary i moralności¹²³.

III Synod Archidiecezji Warszawskiej uwydatnił potrzebę większego zaangażowania duchownych i laikatu w wykorzystywanie możliwości mediów. Stwierdził, że duszpasterze przy różnych okazjach powinni ukazywać wiernym doniosłe znaczenie mediów we współczesnym świecie, zachęcać ich do podejmowania czynnej współpracy w wykorzystywaniu nowoczesnych osiągnięć techniki oraz prowadzić apostolat środków społecznego przekazu. W każdej parafii powinna znajdować się przykościelna biblioteka. Należy utworzyć również czytelnię parafialną, która będzie miejscem spotkań młodzieży i dorosłych¹²⁴. Duszpasterze powinni zadbać o to, aby sale katechetyczne były wyposażone w odpowiednie pomoce audiowizualne¹²⁵. Podczas egzaminów wikariuszowskich i proboszczowskich należy zwracać uwagę na kwestie dotyczące wykorzystywania mediów w duszpasterstwie. Kuria Metropolitalna powinna organizować kursy dotyczące korzystania z audiowizji oraz opracować instrukcję na temat stosowania środków społecznego przekazu w ramach działalności duszpasterskiej¹²⁶. Środki społecznego przekazu mają pomagać również w utrzymywaniu kontaktu z osobami pracującymi na misjach, w budzeniu powołań misyjnych oraz w otwieraniu się na potrzeby misyjne Kościoła¹²⁷.

¹²¹ Por. tamże, st. 30, w: 3SAW, s. 200.

¹²² Por. Część III. Przekazywanie prawdy Bożej, st. 35, w: 3SAW, s. 90-91.

¹²³ Por. Część VII. Posłannictwo katolików świeckich, st. 31, w: 3SAW, s. 200-201.

¹²⁴ Por. Część II, st. 51, w: 3SAW, s. 52-53.

¹²⁵ Por. Część III, st. 37, w: 3SAW, s. 91-92.

¹²⁶ Por. tamże, st. 40, w: 3SAW, s. 93.

¹²⁷ Por. Część II, st. 58, w: 3SAW, s. 57.

Ustawodawca zwrócił także uwagę na konieczność formowania właściwego odbioru mediów. Przypomniął, że z postanowienia Stolicy Apostolskiej jedna niedziela w ciągu roku ma być obchodzona jako Dzień Środków Społecznego Przekazu. Należy wtedy modlić się, aby media przyczyniały się do jednoczenia wiernych w duchu Bożym¹²⁸. Duszpasterze powinni uwrażliwiać wiernych na różne niebezpieczeństwa, jakie niesie niewłaściwe posługiwanie się tymi narzędziami¹²⁹. W ramach katechizacji należy poruszać kwestie dotyczące korzystania ze środków społecznego przekazu. Katecheci powinni przypominać rodzicom, że ich obowiązkiem jest czuwanie nad tym, w jaki sposób ich dzieci korzystają z różnych programów audiowizualnych¹³⁰. Rodzice i wychowawcy mają przygotowywać dzieci i młodzież do właściwego korzystania z prasy, radia i telewizji, wyrabiać zmysł krytyczny, uczyć dostrzegać to, co dobre i pozytywne oraz odrzucać to, co złe i gorszące. Rodzice powinni uzupełniać niesprawiedliwe przemilczenia, zgodnie z zasadami wiary i moralności prostować zniekształcone treści religijne, przychylnie oceniać i umiejętnie wykorzystywać pozytywne wartości programów oraz traktować nieumiarkowane korzystanie z kina lub telewizji jako poważne niebezpieczeństwo dla rozwoju osobowości człowieka¹³¹. Pracownicy środków przekazu społecznego powinni pamiętać zawsze o nadrzędnym celu swej pracy, którym jest dobro osobowe odbiorców¹³². W ocenianiu programów publiczności i pisarze katolicycy zobowiązani są do kierowania się wartościami moralnymi, a nie doznaniem estetycznymi¹³³.

III Synod Archidiecezji Warszawskiej sformułował również zasady regulujące wykorzystywanie mediów podczas liturgii. Poprzez nawiązanie do nr. 17 dekretu *Inter mirifica* wskazał, że wierni nie mogą dopuścić do tego, aby działalność duszpasterska Kościoła była kiedykolwiek ograniczana trudnościami ekonomicznymi czy technicznymi. Duszpasterze powinni wykorzystywać rzutniki do wyświetlania tekstów mszalnych, pieśni religijnych i obrazów. W czasie mszy św. nie należy

¹²⁸ Por. Część III, st. 35, w: 3SAW, s. 90-91.

¹²⁹ Por. tamże, st. 36, w: 3SAW, s. 91.

¹³⁰ Por. tamże, st. 37, w: 3SAW, s. 91-92.

¹³¹ Por. Część VII, st. 33, 35, w: 3SAW, s. 201, 202.

¹³² Por. tamże, st. 32, w: 3SAW, s. 201.

¹³³ Por. tamże, st. 33, w: 3SAW, s. 201.

wykorzystywać magnetofonu do odtwarzania słowa Bożego¹³⁴. Pozwolenie na filmowanie dla celów publicznych powinno być wydawane przez Kurie Metropolitalną. Proboszcz lub rektor kościoła może wyrazić zgodę na filmowanie, gdy odbywa się ono dla celów prywatnych¹³⁵.

I Synod Diecezji Katowickiej, przeprowadzony w latach 1972-1975¹³⁶, odniósł się do problematyki środków społecznego przekazu w części I: „Wiara i jej przekaz w Kościele Katowickim”, oraz w części III: „Życie i działalność duszpasterska w Kościele Katowickim”. W części I ustawodawca uregulował kwestie dotyczące mediów w uchwale III: „Katechizacja dorosłych, młodzieży i dzieci w Diecezji Katowickiej”¹³⁷, oraz w uchwale IV: „Środki społecznego przekazu a posłannictwo Kościoła Katowickiego”¹³⁸. W części III: „Życie i działalność duszpasterska w Kościele Katowickim”, problematyka środków społecznego przekazu stała się przedmiotem uchwały VII: „Przygotowanie do kapłaństwa w Diecezji Katowickiej”¹³⁹, uchwały X: „Duszpasterska problematyka małżeństw i rodziny”¹⁴⁰, uchwały XII: „Młodzież w Kościele Katowickim”¹⁴¹, oraz uchwały XIV: „Duszpasterstwo chorych”¹⁴².

Ustawodawca podkreślił naturalne prawo Kościoła do posiadania i posługiwania się mediami. Poprzez odwołanie się do nr. 3 dekretu *Inter mirifica* ustawodawca wskazał, że Kościół ma prawo do obecności w środkach społecznego przekazu oraz obowiązek posługiwania się tymi narzędziami w realizacji misji ewangelicznej¹⁴³. Zarówno obowiązek, jak i prawo Kościoła do obecności we współczesnych środkach społecznego przekazu wynikają z istoty jego misji¹⁴⁴. Przysługuje mu rów-

¹³⁴ Por. Część III, st. 39, w: 3SAW, s. 92-93.

¹³⁵ Por. Część IV, st. 26, w: 3SAW, s. 112.

¹³⁶ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 30-33.

¹³⁷ Zob. Uchwała III. Katechizacja dorosłych, młodzieży i dzieci w Diecezji Katowickiej, st. 3.1.5, 4.1.1, w: 1SDK, s. 32, 36.

¹³⁸ Zob. Uchwała IV. Środki społecznego przekazu a posłannictwo Kościoła Katowickiego, w: 1SDK, s. 45-50.

¹³⁹ Zob. Uchwała VII. Przygotowanie do kapłaństwa w Diecezji Katowickiej, st. 4.5, w: 1SDK, s. 107.

¹⁴⁰ Zob. Uchwała X. Duszpasterska problematyka małżeństw i rodzin, st. 2.2.2, 6.5.2, w: 1SDK, s. 155, 166.

¹⁴¹ Zob. Uchwała XII. Młodzież w Kościele Katowickim, st. 4.18, w: 1SDK, s. 184.

¹⁴² Zob. Uchwała XIV. Duszpasterstwo chorych, st. 3.7, w: 1SDK, s. 191.

¹⁴³ Por. Uchwała IV, st. 1.3, w: 1SDK, s. 45.

¹⁴⁴ Por. tamże, st. 1.4, w: 1SDK, s. 45.

niez prawo do stosowania drukowanego plakatu i grafiki religijnej oraz produkcji filmów i przeźroczy o treściach religijnych i bardziej ogólnych, związanych z problematyką kulturalną i społeczną¹⁴⁵.

Ustawodawca zwrócił się z apelem do władz państwowych o zezwolenie na podniesienie nakładu takich czasopism, jak „Gość Niedzielny” i „Apostolstwo Chorych”, o przydział lepszego papieru oraz zwiększenie limitu wydawniczego Księgarni św. Jacka¹⁴⁶. Upomniał się również o przyznanie czasu antenowego na audycje religijne w Polskim Radio i Telewizji¹⁴⁷.

W statutach zwrócono również uwagę na prymat zasad moralnych w ocenie środków społecznego przekazu. Ustawodawca pouczył, że na producentach, autorach i realizatorach spoczywa szczególna odpowiedzialność moralna za właściwe kształtowanie rzeczywistości mediów¹⁴⁸. Każdy odbiorca środków społecznego przekazu powinien pogłębiać swoją wiedzę na temat specyfiki mediów, poznawać ich dodatnie i ujemne strony, mieć krytyczny stosunek do rzeczywistości kształtowanej przez środki społecznego przekazu, konfrontować propagowane postawy ideowe i moralne z własnym światopoglądem chrześcijańskim, dokonywać umiejętnych wyborów oraz dyskutować na temat odbieranych przekazów w gronie rodzinnym¹⁴⁹.

Ustawodawca zachęcił duchownych do większego zaangażowania w zakładanie i wspieranie katolickich mediów. Nakazał, aby duszpasterze traktowali środki społecznego przekazu jako nieodzowne i zwyczajne pomoce duszpasterskie. Bez posługiwania się tymi narzędziami przekaz ewangeliczny staje się anachroniczny, utrudniony i mało skuteczny¹⁵⁰. Duszpasterze powinni wykorzystać wszystkie dostępne media w katechezie. Środki społecznego przekazu mają pobudzać uczestników katechezy do czynnego angażowania się oraz do szukania prawdy¹⁵¹. Ustawodawca wyjaśnił, że dysproporcja pomiędzy wielkimi prawami Kościoła w dziedzinie środków społecznego przekazu a znikomymi jego praktycznymi możliwościami nie może zniechęcać i po-

¹⁴⁵ Por. tamże, st. 4.9, w: 1SDK, s. 49.

¹⁴⁶ Por. tamże, st. 7.1, w: 1SDK, s. 49-50.

¹⁴⁷ Por. tamże, st. 7.2, w: 1SDK, s. 50.

¹⁴⁸ Por. tamże, st. 4.7, w: 1SDK, s. 48.

¹⁴⁹ Por. tamże, st. 4.3.1, w: 1SDK, s. 47.

¹⁵⁰ Por. tamże, st. 4.5, w: 1SDK, s. 48.

¹⁵¹ Por. Uchwała III, st. 3.1.5, w: 1SDK, s. 32.

wstrzymywać duszpasterzy i wiernych przed akceptacją dobra tkwiącego w mediach. Zobowiązał ich do wypracowania modelu własnej katolickiej pracy audiowizualnej, do wykorzystania własnej pomysłowości i możliwości, jakie oferuje społeczeństwo diecezji¹⁵². Ustawodawca nakazał rozbudować i udoskonalić obecnie funkcjonujące formy pracy audiowizualnej¹⁵³. Zalecił, aby parafie posiadały własny sprzęt audiowizualny, który będzie wykorzystywany w pracy duszpasterskiej i katechetycznej, tj. ekran filmowy, rzutnik do przeźroczy, magnetofon, adapter, a w miarę możliwości, także projektor filmowy¹⁵⁴. Ustawodawca zobowiązał proboszczów do stworzenia funduszu na zakup sprzętu i materiałów audiowizualnych¹⁵⁵, do utworzenia zespołu, który zajmie się redagowaniem gablotki parafialnej oraz do powołania parafialnych referentów do spraw środków społecznego przekazu¹⁵⁶. W nowo projektowanych salach katechetycznych proboszczowie powinni zapewnić warunki do wykorzystywania możliwości środków społecznego przekazu¹⁵⁷ oraz udostępniać młodzieży książki religijne, czasopisma katolickie, płyty, taśmy magnetofonowe, filmy i przeźrocza¹⁵⁸. W bibliotekach parafialnych powinna znajdować się prasa katolicka. Oprócz bibliotek, we wspólnotach parafialnych należy zatroszczyć się o taśmofilmoteki¹⁵⁹. Duszpasterze powinni popierać wszelkie inicjatywy parafian, które mają na celu wykorzystywanie środków społecznego przekazu w duszpasterstwie¹⁶⁰. Raz w roku należy zorganizować diecezjalny przegląd dorobku audiowizualnych pomocy duszpasterskich, który będzie służył wymianie wzorów i wzajemnych doświadczeń w dziedzinie środków społecznego przekazu¹⁶¹. Ustawodawca zobowiązał duszpasterzy do nawiązania osobistego kontaktu z artystami, pisarzami i innymi pracownikami kultury¹⁶². Dwa razy w roku, w okresie adwentu i wielkiego postu, powinny być organizowane dni skupienia dla arty-

¹⁵² Por. Uchwała IV, st. 4.10, w: 1SDK, s. 48.

¹⁵³ Por. tamże, st. 5.2, w: 1SDK, s. 48.

¹⁵⁴ Por. tamże, st. 5.3, w: 1SDK, s. 49.

¹⁵⁵ Por. tamże, st. 5.4, w: 1SDK, s. 49.

¹⁵⁶ Por. tamże, st. 5.5, 5.6, w: 1SDK, s. 49.

¹⁵⁷ Por. Uchwała III, st. 4.7.1, 5.9, w: 1SDK, s. 38, 39.

¹⁵⁸ Por. Uchwała XII, st. 4.18, w: 1SDK, s. 184.

¹⁵⁹ Por. Uchwała IV, st. 5.7, w: 1SDK, s. 49.

¹⁶⁰ Por. tamże, st. 5.11, w: 1SDK, s. 49.

¹⁶¹ Por. tamże, st. 6.3, w: 1SDK, s. 49.

¹⁶² Por. tamże, st. 5.12, w: 1SDK, s. 49.

stów teatru, opery, radia, telewizji i filmu, dziennikarzy, literatów, muzyków i plastyków z terenu Diecezji Katowickiej¹⁶³. Środki społecznego przekazu powinny wspomagać duszpasterską troskę o chorych. Ustawodawca zalecił, aby duszpasterze oraz wierni świeccy włączali chorych w życie parafii i Kościoła powszechnego przez dostarczanie im nagrań magnetofonowych mszy św. z Radia Watykańskiego, audycji radiowych, nauk rekolekcyjnych, piosenek religijnych, prasy katolickiej oraz książek religijnych¹⁶⁴.

W statutach została także podkreślona konieczność formowania właściwego odbioru środków społecznego przekazu. Ustawodawca przypomniał o istnieniu Zespołu Roboczego dla Środków Społecznego Przekazu, który wchodzi w skład Wydziału Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej w Katowicach. Wskazał, że jego referentami powinni być znawcy dziedziny środków społecznego przekazu¹⁶⁵. Ustawodawca nakazał, aby w ramach kształcenia seminaryjnego klerycy byli przygotowywani do właściwego korzystania z mediów¹⁶⁶, oraz wezwał wiernych do refleksji nad sposobem posługiwania środkami społecznego przekazu¹⁶⁷. Szczególną okazją do formowania właściwego odbioru mediów powinien być Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. W każdej parafii należy wtedy pogłębić wiedzę na temat specyfiki mediów oraz wychowywać wiernych do właściwego korzystania z tych narzędzi¹⁶⁸. W statutach określono obowiązki spoczywające na władzy państwowej. Powinna ona dzięki środkom społecznego przekazu kształtować atmosferę przychylną dzietności i trwałości małżeństwa¹⁶⁹. Ustawodawca przypomniał, że ważnym zadaniem i nowym obowiązkiem rodziców jest czuwanie nad wyborem programów oglądanych przez dzieci, kontrolowanie ilości czasu przeznaczanego na korzystanie ze środków społecznego przekazu, a także uczenie właściwego oceniania przyjmowanych treści przez odpowiednie, rodzinne rozmowy na ten temat¹⁷⁰. Zalecił, aby problematyka audio-

¹⁶³ Por. tamże, st. 6.3, w: 1SDK, s. 49.

¹⁶⁴ Por. Uchwała XIV, st. 3.7, w: 1SDK, s. 191; uchwała IV, st. 5.8, w: 1SDK, s. 49.

¹⁶⁵ Por. Uchwała IV, st. 6.5, w: 1SDK, s. 49.

¹⁶⁶ Por. Uchwała VII, st. 4.5, w: 1SDK, s. 107.

¹⁶⁷ Por. Uchwała IV, st. 4.2.1, w: 1SDK, s. 47.

¹⁶⁸ Por. tamże, st. 6.2, w: 1SDK, s. 47.

¹⁶⁹ Por. Uchwała X, st. 6.5.2, w: 1SDK, s. 166.

¹⁷⁰ Por. tamże, st. 4.4, w: 1SDK, s. 47-48.

wizualna była uwzględniana we wszystkich dziedzinach duszpasterstwa parafialnego¹⁷¹. W gablotkach parafialnych należy umieszczać aktualne recenzje filmowe i różne ogłoszenia dotyczące problematyki audiowizualnej¹⁷². Pedagogika środków społecznego przekazu powinna zostać włączona do programu katechezy dorosłych, młodzieży oraz do kursu przedmałżeńskiego¹⁷³. Podczas katechizacji dorosłych należy wyrabiać w słuchaczach umiejętność właściwego oceniania treści telewizyjnych i filmowych¹⁷⁴.

Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej, który odbył się w latach 1972-1979¹⁷⁵, stanowi o mediach w części I: „Uczestnictwo Ludu Bożego Archidiecezji Krakowskiej w posłannictwie prorocko-nauczycielskim Jezusa Chrystusa”, w części II: „Uczestnictwo Ludu Bożego Archidiecezji Krakowskiej w godności kapłańskiej Chrystusa”, oraz w części III: „Uczestnictwo Ludu Bożego Archidiecezji Krakowskiej w posłudze królewsko-pasterskiej Chrystusa”. W części I ustawodawca poruszył problematykę środków społecznego przekazu w takich dokumentach, jak: „Głoszenie słowa Bożego”¹⁷⁶, „Przekaz i rozwój wiary w rodzinie”¹⁷⁷, „Katechizacja”¹⁷⁸, „Rola teologii w kształtowaniu życia wiary”¹⁷⁹, „Działalność misyjna”¹⁸⁰. W części II problematyka mediów stała się przedmiotem następujących dokumentów: „Chrzest i bierzmowanie jako sakramenty wprowadzające w świętość chrześcijańską”¹⁸¹, „Pokuta i sakrament pokuty. Udział chrześcijan w Chrystusowym zwycięstwie nad grzechem”¹⁸², „Sakrament kapłaństwa Chrystusowego”¹⁸³, „Małżeństwo chrześcijańskie”¹⁸⁴. W części III

¹⁷¹ Por. tamże, st. 5.1, w: 1SDK, s. 48.

¹⁷² Por. tamże, st. 6.1, w: 1SDK, s. 49.

¹⁷³ Por. tamże, 5.11, w: 1SDK, s. 49.

¹⁷⁴ Por. Uchwała III, st. 4.1.1, w: 1SDK, s. 36.

¹⁷⁵ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 33-36.

¹⁷⁶ Zob. Głoszenie Słowa Bożego, st. 21, 27, 48, 51, w: DSAK, s. 195, 198, 200-201.

¹⁷⁷ Zob. Przekaz i rozwój wiary w rodzinie, st. 34, w: DSAK, s. 210.

¹⁷⁸ Zob. Katechizacja, st. 5, 51, w: DSAK, s. 213, 223-224.

¹⁷⁹ Zob. Rola teologii w kształtowaniu życia wiary, st. 38, w: DSAK, s. 235.

¹⁸⁰ Zob. Działalność misyjna, st. 13, w: DSAK, s. 250.

¹⁸¹ Zob. Chrzest i bierzmowanie jako sakramenty wprowadzające w świętość chrześcijańską, st. 37, 70, w: DSAK, s. 276-277, 284.

¹⁸² Zob. Pokuta i sakrament pokuty. Udział chrześcijan w Chrystusowym zwycięstwie nad grzechem, st. 27, 42, w: DSAK, s. 294, 296-297.

¹⁸³ Zob. Sakrament kapłaństwa Chrystusowego, st. 44, w: DSAK, s. 320-321.

ustawodawca odniósł się do interesującej nas problematyki w dokumencie „Rodzina”¹⁸⁵, „Młodzież”¹⁸⁶, „Odpowiedzialność chrześcijan za budowę i odnowienie świata”¹⁸⁷, „O ducha Ewangelii we współczesnej kulturze”¹⁸⁸, „Struktury Archidiecezji Krakowskiej”¹⁸⁹, „Wyższe Seminarium Duchowne”¹⁹⁰.

W statutach ustawodawca zalecił ochronę wiernych przed niewłaściwymi przekazami medialnymi oraz formowanie wiernych do właściwego odbioru środków społecznego przekazu. Ustawodawca ostrzegł wiernych przed propagowaną przez środki społecznego przekazu świecką obrzędowością, związaną z małżeńskim kontraktem cywilnym. Jej celem jest zatarcie w świadomości społecznej różnicy między małżeństwem świeckim a religijnym oraz odejście od zwyczajów przepojonych głęboką myślą chrześcijańską i uświęconych tradycją¹⁹¹. Zalecił, aby wszyscy wierzący, a szczególnie duszpasterze uczyli młodzież właściwego korzystania ze środków masowego przekazu, a zwłaszcza z telewizji i radia¹⁹². Ustawodawca zobowiązał duszpasterzy, aby nie lekceważyli wpływu środków społecznego przekazu na problematykę rodzinną i wychowawczą. Poprzez kursy przedmałżeńskie, katechezę rodzinną, niedzielę poświęconą środkom społecznego przekazu, powinni oni przestrzegać rodziców przed bezmyślnym i bezkrytycznym korzystaniem ze środków społecznego przekazu oraz zachęcać ich do roztropności w kontaktach z telewizją, prasą i książką¹⁹³. Szczególną rolę w formowaniu wiernych do właściwego odbioru mediów powinna zajmować katecheza. W programie katechezy należy uwzględnić problemy, które bywają przemilczane lub fałszywie przedstawiane w środkach społecznego przekazu¹⁹⁴.

¹⁸⁴ Zob. Małżeństwo chrześcijańskie, st. 31, w: DSAK, s. 332.

¹⁸⁵ Zob. Rodzina, st. 28, 49, w: DSAK, s. 362, 367.

¹⁸⁶ Zob. Młodzież, st. 40, w: DSAK, s. 396.

¹⁸⁷ Zob. Odpowiedzialność chrześcijan za budowę i odnowienie świata, st. 18, w: DSAK, s. 422.

¹⁸⁸ Zob. O ducha Ewangelii we współczesnej kulturze, st. 33, 35, 37, w: DSAK, s. 442-446.

¹⁸⁹ Zob. Struktury Archidiecezji Krakowskiej, st. 45, w: DSAK, s. 476-477.

¹⁹⁰ Zob. Wyższe Seminarium Duchowne, st. 3b, w: DSAK, s. 503-504.

¹⁹¹ Por. Małżeństwo chrześcijańskie, st. 31, w: DSAK, s. 332.

¹⁹² Por. O ducha Ewangelii we współczesnej kulturze, st. 33, w: DSAK, s. 442.

¹⁹³ Por. Rodzina, st. 49, w: DSAK, s. 367.

¹⁹⁴ Por. Katechizacja, st. 51, w: DSAK, s. 223-224.

Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej zwrócił się do nauczycieli i wychowawców, pracowników prasy, radia i telewizji, do publicystów, pisarzy, artystów i pracowników nauki z apelem o zapewnienie większej obiektywności informacji. Przypomniął, że obowiązek przekazywania prawdy spoczywa na wszystkich. Opinia publiczna tworzy się dzięki odważnie i odpowiedzialnie wypowiedianym sądom poszczególnych ludzi i środowisk. Głośne mówienie prawdy pomaga innym, niewiedzącym lub zaleźnionym, tworzy zdrowy klimat społeczny, utrudnia narzucanie fałszywych poglądów czy nadużywanie władzy¹⁹⁵.

Ustawodawca wskazał, że wychowawcy, duszpasterze, a także rodzice powinni uczyć młodzież wykorzystania środków społecznego przekazu pod kątem podstawowych potrzeb kulturalnych, zwracać ich uwagę na ważne wydarzenia literackie i teatralne, na wartościowe czasopisma, filmy, książki i artykuły, wyrabiać w młodzieży zdrowy krytycyzm w stosunku do proponowanych treści, roztaczać nad nią mądrą opiekę oraz zachęcać do zrzeszania się w grupy nieformalne mające na celu samokształcenie¹⁹⁶. Zobowiązał rodziców do gromadzenia odpowiednich książek i czasopism oraz do omawiania ich z dziećmi i młodzieżą. Rodzice mają czuwać nad tym, w jaki sposób ich wychowankowie korzystają z teatru, kin, muzeów, telewizji, radia i prasy, starannie wybierać programy, dostosowując je do możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci i młodzieży oraz przeciwstawiać się wielogodzinnemu siedzeniu przed telewizorem, które jest zawsze szkodliwe dla zdrowia i dla duchowego rozwoju. Rodzice powinni omawiać z dziećmi oglądane programy, ułatwiając im w ten sposób przyswajanie i głębsze zrozumienie treści prezentowanych widowisk. Pożądane jest korzystanie z magnetofonów dla nagrywania wartościowych audycji, odtwarzania ich i dyskusowania w gronie rodziny i osób zaprzyjaźnionych. Trzeba też apelować do parafian o udostępnienie do ogólnego użytku wartościowych lektur, będących w ich posiadaniu¹⁹⁷. Podejmując myśl konstytucji apostołskiej *Paenitemini*, ustawodawca zalecił, aby wierni, biorąc pod uwagę osobiste wady i potrzeby duchowe, podej-

¹⁹⁵ Por. Odpowiedzialność chrześcijan za budowę i odnowienie świata, st. 18, w: DSAK, s. 422.

¹⁹⁶ Por. O ducha Ewangelii we współczesnej kulturze, st. 35, w: DSAK, s. 443-444.

¹⁹⁷ Por. Rodzina, st. 28, w: DSAK, s. 362.

mowali różne czyny pokutne. Stwierdził, że jednym z postanowień może być rezygnacja z oglądania telewizji¹⁹⁸.

Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej podkreślił konieczność większego zaangażowania duchownych i laikatu w tworzenie oraz wykorzystywanie środków społecznego przekazu. Prezbiterzy powinni nieustannie doskonalić swoją formację intelektualną poprzez prenumeratę czasopism wydawanych przez Polskie Towarzystwo Teologiczne oraz angażować się w zakładanie bibliotek dekanalnych czy parafialnych¹⁹⁹. Proboszczowie powinni tworzyć czytelnie i wypożyczalnie książek, czasopism i prasy katolickiej²⁰⁰ oraz zadbać o to, aby każda większa parafia posiadała zestaw płyt lub taśm poważnej muzyki religijnej oraz odpowiednie środki techniczne służące do jej odtwarzania²⁰¹. Duszpasterze powinni gromadzić książki, wycinki czasopism, nagrania, przeźrocza i filmy dotyczące życia rodzinnego i wychowania²⁰². Proboszczowie mają zachęcać parafian do udostępnienia do ogólnego użytku wartościowych lektur, które są w ich posiadaniu²⁰³. W ośrodkach wczasowych powinny znajdować się dobrze zaopatrzone biblioteki parafialne i – w miarę możliwości lokalowych – czytelnie prasy katolickiej²⁰⁴. Katolicycy pisarze, reżyserzy, redaktorzy programów telewizyjnych i radiowych, aktorzy i dziennikarze powinni inspirować swoją działalność kulturalną ideą Najwyższego Piękną oraz w odważny sposób świadczyć o Prawdzie²⁰⁵. Ustawodawca zwrócił uwagę na znaczącą rolę Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie. Powinno ono rozwijać akcję wydawniczą czasopism oraz różnorodnych serii naukowych, pomocy naukowych dla studentów teologii oraz publikacji popularnonaukowych dla potrzeb duszpasterstwa²⁰⁶. Ponadto przypomniał, że ważną rolę w piśmiennictwie teologicznym powinni ogrywać katolicy świeccy. Do ich obowiązków należy angażo-

¹⁹⁸ Por. Pokuta i sakrament pokuty, st. 42, w: DSAK, s. 296-297.

¹⁹⁹ Por. Sakrament kapłaństwa Chrystusowego, st. 44, w: DSAK, s. 320-321.

²⁰⁰ Por. Głoszenie słowa Bożego, st. 51, w: DSAK, s. 201.

²⁰¹ Por. O ducha Ewangelii we współczesnej kulturze, st. 37, w: DSAK, s. 447-448.

²⁰² Por. Przekaz i rozwój wiary w rodzinie, st. 34, w: DSAK, s. 210.

²⁰³ Por. Rodzina, st. 28, w: DSAK, s. 362.

²⁰⁴ Por. Chrzest i bierzmowanie, st. 70, w: DSAK, s. 284

²⁰⁵ Por. Głoszenie słowa Bożego, st. 48, w: DSAK, s. 200.

²⁰⁶ Por. Rola teologii w kształtowaniu życia wiary, st. 37, w: DSAK, s. 235.

wanie się w przygotowywanie artykułów naukowych publikowanych w różnych czasopismach teologicznych²⁰⁷.

Ustawodawca pouczył, że środki społecznego przekazu powinny być wykorzystywane do przybliżania i ożywiania misyjnej działalności Kościoła w ramach duszpasterstwa rodzin i ośrodków wczasowych. W każdej parafii powinien istnieć przynajmniej jeden zespół o profilu misyjnym, który będzie zajmował się gromadzeniem takich pomocy duszpasterskich, jak filmy czy przeźrocza²⁰⁸.

II Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej, przeprowadzony w latach 1978-1981²⁰⁹, podjął problematykę środków społecznego przekazu w rozdziale IV: „Tworzenie wspólnoty przez posługę przepowiadania słowa Bożego”²¹⁰, w rozdziale VI: „Tworzenie wspólnoty przez kościelną działalność charytatywną”²¹¹, oraz w rozdziale VIII: „Tworzenie wspólnoty parafialnej”²¹².

W statutach podkreślono konieczność większego zaangażowania duchowieństwa i laikatu w wykorzystywanie środków społecznego przekazu. Po przytoczeniu nr. 13 dekretu *Inter mirifica* ustawodawca pouczył, że duszpasterze powinni wykorzystywać w swojej pracy gazetki ścienne, przeźrocza, filmy, nagrania audiowizualne, odpisy tekstów liturgicznych i ulotki²¹³. Animatorzy Papieskich Dzieł Misyjnych powinni pomagać duszpasterzom w organizowaniu pokazów filmowych²¹⁴. Środki społecznego przekazu powinny mieć również zastosowanie w katechizacji oraz w duszpasterstwie chorych. Ustawodawca zobowiązał proboszczów do gromadzenia audiowizualnych pomocy katechetycznych, które powinny stanowić stałe wyposażenie pomieszczeń

²⁰⁷ Por. tamże, st. 38, w: DSAK, s. 235.

²⁰⁸ Por. Działalność misyjna, st. 13, w: DSAK, s. 250.

²⁰⁹ Por. D u l l a k, *Ecclesia semper reformanda*, s. 36-37.

²¹⁰ Zob. Rozdział IV. Tworzenie wspólnoty przez posługę przepowiadania słowa Bożego. Środki przekazu społecznego w służbie ewangelizacji. Wnioski pastoralne, st. 1-2, w: DSAK, s. 66; Rozdział IV. Tworzenie wspólnoty przez posługę przepowiadania słowa Bożego. Odpowiedzialność za misje. Wnioski pastoralne, st. 4, w: 2SAG, s. 68.

²¹¹ Zob. Rozdział VI. Tworzenie wspólnoty przez kościelną działalność charytatywną. Wnioski pastoralne, st. 18, w: 2SAG, s. 88.

²¹² Zob. Rozdział VIII. Tworzenie wspólnoty parafialnej. Wnioski pastoralne, st. 1, w: 2SAG, s. 121.

²¹³ Por. tamże, st. 2, w: DSAK, s. 66.

²¹⁴ Por. tamże, st. 4, w: 2SAG, s. 68.

parafialnych²¹⁵. Wskazał, że kościoły parafialne, większe kaplice oraz ośrodki duszpasterskie mają być zaopatrzone w sprawnie działający sprzęt radiofoniczny. W ramach duszpasterstwa chorych duszpasterze powinni udostępniać wiernym nagrania mszy św., rekolekcji, nabożeństw parafialnych oraz pieśni religijnych²¹⁶.

*

Podsumowując dotychczasowe badania, należy stwierdzić, że w dekrete *Inter mirifica* ojcowie Soboru zwrócili uwagę na pełne prawo Kościoła do posiadania i posługiwania się środkami społecznego przekazu w szerzeniu i umacnianiu królestwa Bożego, na konieczność formowania prawidłowego odbioru mediów, na prawo do informacji i wolności w jej przekazywaniu, na prymat zasad moralnych w ocenie środków społecznego przekazu, na konieczność kształtowania, umacniania i popierania prawidłowej opinii publicznej, na potrzebę zaangażowania duszpasterzy i laikatu w zakładanie i wspieranie mediów katolickich, na obowiązek tworzenia i rozwijania prasy katolickiej, na potrzebę ochrony przed negatywnym wpływem środków społecznego przekazu oraz na odpowiedzialność pasterzy Kościoła za rozwój mediów i ich prawidłowy odbiór.

Problematyka mediów stała się również przedmiotem konstytucji *Sacrosanctum Concilium*, konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes*, dekretu *Christus Dominus*, dekretu *Optatam totius*, dekretu *Ad gentes*, deklaracji *Gravissimum educationis* oraz deklaracji *Dignitatis humanae*. W przywołanych dokumentach ojcowie Soboru zalecili, aby media były wykorzystywane w przekazywaniu nauki chrześcijańskiej, w budzeniu powołań kapłańskich oraz w ożywianiu odpowiedzialności za działalność misyjną Kościoła.

Doktryna Soboru Watykańskiego II o środkach społecznego przekazu odegrała znaczącą rolę w redakcji uchwał I Synodu Prowincji Krakowskiej oraz statutów Synodu Diecezji Włocławskiej, Synodu Archidiecezji Poznańskiej, II Synodu Diecezji Gdańskiej, III Synodu Archidiecezji Warszawskiej, I Synodu Diecezji Katowickiej, Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Krakowskiej i II Synodu Archidiecezji Gnieźnieńskiej.

²¹⁵ Por. Rozdział VIII. Tworzenie wspólnoty parafialnej. Wnioski pastoralne, st. 12, w: 2SAG, s. 121.

²¹⁶ Por. tamże, st. 18, w: 2SAG, s. 88.

W ramach polskiego ustawodawstwa synodalnego do 1983 r. trzy razy podkreślono prawo Kościoła do posiadania i posługiwania się środkami społecznego przekazu, siedem razy – formowanie prawidłowego odbioru mediów, sześć razy – potrzebę większego zaangażowania duszpasterzy i laikatu w zakładanie i wspieranie katolickich mediów, cztery razy – ochronę odbiorców przed negatywnym oddziaływaniem przekazów, trzy razy – potrzebę wykorzystywania środków społecznego przekazu w pogłębianiu problematyki misyjnej Kościoła, dwa razy – konieczność popierania i rozwijania prasy katolickiej, dwa razy – udział w kształtowaniu i rozpowszechnianiu właściwej opinii publicznej, raz – naturalne prawo do informacji i wolności w jej przekazywaniu, dwa razy – zasady dotyczące fotografowania i filmowania podczas sprawowania czynności liturgicznych, raz – prymat zasad moralnych w ocenie mediów oraz raz – odpowiedzialność pasterzy Kościoła za rozwój mediów.

W przeanalizowanych statutach umieszczono odsyłacze do numerów 2, 3, 10, 13 i 17 dekretu *Inter mirifica*. W I Synodzie Prowincji Krakowskiej ustawodawca zacytował nr 2 soborowego dokumentu o środkach społecznego przekazu. W Synodzie Diecezji Włocławskiej przywołano treść nr 10. W III Synodzie Archidiecezji Warszawskiej zacytowano nr 13 i 17. W I Synodzie Diecezji Katowickiej ustawodawca przybliżył nr 3 dekretu *Inter mirifica*.

**Adoption of the doctrine of the Second Vatican Council
about instruments of social communication
in polish synodal legislation until 1983**

S u m m a r y

The article takes the problem up concerning the adoption of the doctrine of the Second Vatican Council about instruments of social communication in polish synodal legislation until 1983.

In the first part of the article there is presented decree *Inter mirifica* and six another documents of the Second Vatican Council which treat of using the utilities. In the second part, the Author showed the adoption of the Council on the instruments of social communication in the First Synod of Province of Kraków, Synod of Diocese of Włocławek, Synod of Archdiocese of Poznań, the Second Synod of Diocese of Gdańsk, the Third Synod of Archdiocese of Warszawa, the First Synod of Diocese of Katowice, Pastoral Synod of Archdiocese of Kraków and the Second Synod of Archdiocese of Gniezno. Research showed that polish synodal legislation until 1983 paid attention to: the right of the Church to possess and use of the instruments of social communication, to form a proper media reception, the need for the involvement of the pastors of the Church and the lay Christian faithful in establishing and supporting Catholic media, receivers' protection against negative impact of the instruments of social communication, the need for using media in deepening missionary issue, necessity of supporting and developing of Catholic press, participate in forming and disseminating of proper public opinion, natural right to information and freedom in disseminating of it, rules of taking photographs and filming during performing liturgical actions, dominance of moral principles in media opinion and responsibility of the pastors of the Church for the development of the instruments of social communication.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: Sobór Watykański II, środki społecznego przekazu, mass media, polskie ustawodawstwo synodalne

Key words: Second Vatican Council, instruments of social communication, mass media, polish synodal legislation